

**Recenzja pracy doktorskiej
mgr. Chong Bo Deng**

Praca doktorska mgr. Chong Bo Deng pt. „Studium roli tenora w operach komicznych Gaetano Donizettiego na przykładzie wybranych arii tenorowych w operach: *Il Giovedì grasso*, *Don Pasquale*, *Rita*, *L'elisir d'amore*, *La fille du regiment*, *Don Gregorio*” powstała pod kierunkiem prof. dr. hab. Artura Stefanowicza. Składa się z dzieła artystycznego utrwalonego na płycie CD i jego opisu. Nagranie obejmuje następujące arie tenorowe z sześciu oper komicznych Gaetana Donizettiego:

- aria Enrica: *Nel primo fior degli anni. Penar, languir dovrò?* z I aktu opery *L'ajo nell'imbarazzo* (*Opiekun w opałach* lub *Don Gregorio*)
- aria Ernesta Rousignac: *Servi gente non v'è alcuno* z opery *Il giovedì grasso* (*Tłusty czwartek*)
- aria Nemorina: *Quanto è bella, quanto è cara* z I aktu opery *L'elisir d'amore* (*Napój miłosny*)
- aria Nemorina: *Una furtiva lagrima* z II aktu opery *L'elisir d'amore* (*Napój miłosny*)
- aria Tonia: *Ah! Mes amis* z I aktu opery *La fille du regiment* (*Córka pułku*)
- aria Tonia: *Pour me rapprocher de Marie* z II aktu opery *La fille du regiment* (*Córka pułku*)
- aria Ernesta: *Cercherò lontana terra* z II aktu opery *Don Pasquale*
- aria Ernesta: *Com'è gentil la notte a mezzo april!* z III aktu opery *Don Pasquale*
- aria Beppa: *Allegro io son* z opery *Rita*

Nagranie zostało zrealizowane 18 lipca 2022 roku w Studiu Polskiego Radia S2 w Warszawie. Soliście towarzyszył przy fortepianie Krzysztof Trzaskowski. Całkowity czas nagrania wynosi: 42 minuty.

Gaetano Donizetti skomponował w swojej karierze około 15 oper komicznych. Utrwalone na nagraniu arie, które pochodzą z wybranych dzieł, zostały ułożone chronologicznie, przez co stanowią doskonałą ilustrację przemian stylistycznych następujących w kolejnych okresach twórczości kompozytora. Dwie pierwsze, powstałe we wczesnej fazie: aria Enrica z opery *Opiekun w opałach* oraz aria Ernesta z opery *Tłusty czwartek* należą do mniej popularnych i wykazują podobieństwo do kompozycji G. Rossiniego z powodu zastosowania w nich bogatej, wirtuozowskiej ornamentacji, wznosząco-opadających przebiegów szesnastkowych, fraz w szybkim tempie wymagających od wykonawcy dużej sprawności artykulacyjnej, etc. Kolejne dzieła noszą już wyraźne cechy oryginalnego stylu kompozytorskiego Donizettiego, odznaczającego się melodyjnością i śpiewnością, i zaliczane są do klasyków gatunku. Wśród nich operą, która przyniosła mu sławę i zainteresowanie teatrów europejskich był *Napój miłosny*, reprezentatywnym dziełem francuskiej opery komicznej stała się *Córka pułku*, zaś szczytowym osiągnięciem, a jednocześnie zapowiedzią zmięszchu opery buffa był *Don Pasquale*. Ostatnia na nagraniu aria Beppa pochodzi z jednoaktowej opery *Rita*, która została wystawiona dopiero po śmierci kompozytora.

Zamieszczone na nagraniu arie są bardzo wymagające dla wykonawcy. Warto w tym miejscu zacytować fragment podsumowania: *Arie tenorowe Donizettiego, zwłaszcza dzieła z późniejszego*

okresu, charakteryzują się szeroką rozpiętością tonalną, częstymi skokami interwałowymi opartymi o kwinty czy oktawy i częstym umieszczaniem linii melodycznej w środkowym i wysokim rejestrze z wykorzystaniem dźwięków od a^2 do c^3 , co jest jedną z cech charakterystycznych stylu kompozytora (s. 159). Wysokim wymaganiom technicznym towarzyszą też wyzwania interpretacyjne, gdyż nie wszystkie arie utrzymane są w nastroju żartobliwym, komediowym, mimo że pochodzą z oper komicznych. Ewolucja stylu kompozytorskiego Donizettiego dotyczyła bowiem również koncepcji postaci, które z czasem stają się mniej szablonowe i nabierają wielowymiarowości, a uwikłani w miłosne perypetie bohaterowie przeżywają chwile zwątpienia, goryczy, smutku, a nawet rozpacz. Ich głęboka przemiana wewnętrzna przedstawiona w fabule, prowadzi ostatecznie do szczęśliwego zakończenia, które jest charakterystyczne dla dzieł komediowych. Wszystko to sprawia, że opery buffa Donizettiego, pochodzące z późniejszego okresu jego twórczości, utrzymują swoją popularność do dziś, a zawarte w nich arie tenorowe są rozpoznawalne i wyczekiwane przez publiczność.

Doktorant dysponujący tenorem o oryginalnym lirycznym zabarwieniu (*tenore di grazia, tenore leggero*) znakomicie odnalazł się w wybranym repertuarze i skrupulatnie zrealizował przedstawione w rozprawie wizje interpretacyjne poszczególnych arii, zwracając uwagę na szlachetne i pełne lekkości prowadzenie fraz oraz właściwe operowanie barwą dla oddania zróżnicowanych i zmieniających się emocji. Wykazał się sprawnością techniczną w wysokim rejestrze, stabilnością przy przechodzeniu między rejestrami i dobrą kondycją wokalną, a także umiejętnym rozłożeniem sił. Dźwięki w wysokiej tessiturze osiągane są swobodnie i bez wysiłku, podobnie prowadzone są długie kantylenowe frazy. Poradził sobie również z trudnościami artykulacji fonetycznej (w moim odczuciu bardziej chyba w języku włoskim niż francuskim). Warstwa literacka większości arii zbliżona jest pod względem akcentowania i intonacji do mowy potocznej i wymaga precyzji, szczególnie w opadających i wznoszących pochodach na drobnych wartościach rytmicznych w szybkim tempie. Przykładem tego jest sprawnie wykonana aria Ernesta *Servi gente non v'è alcuno* z opery *Tłusty czwartek*. Natomiast umiejętność wczucia się w wewnętrzne przeżycia bohatera najlepiej ilustrują przekonujące interpretacje trudnych technicznie arii Nemorina *Una furtiva lagrima* z II aktu opery *Napój miłosny* oraz Tonia *Pour me rapprocher de Marie* z II aktu opery *Córka pułku*.

Opis dzieła artystycznego

Rozprawa składa się ze wstępu, czterech rozdziałów, podsumowania, bibliografii, spisu tabel oraz obszernego aneksu.

We wstępie stanowiącym wprowadzenie do rozprawy, zarysowano przemiany w sferze społecznej i politycznej, które przypadły na okres życia G. Donizettiego (1797-1848). Przedstawiono też zwięzłą charakterystykę twórczości operowej kompozytora zwracając uwagę na tematykę, język librett oraz warstwę muzyczną jego dzieł oraz ich wpływ na rozwój opery europejskiej. Wspomniano również o dokonującej się wówczas ewolucji głosu tenorowego, którego znaczenie wzrosło do tego stopnia, że arie tenorowe stały się fundamentem sukcesu komercyjnego dzieła operowego. Zmiany dotknęły także oper komicznych – zaczęto odchodzić od krytyki arystokracji, nachalnego dowcipu i prostych efektów komediowych, typowych dla dzieł okresu klasycyzmu. Następnie określono stan badań nad znaczeniem głosu tenorowego w operach G. Donizettiego, zaznaczając, że zainteresowania badaczy koncentrują się na trzech najpopularniejszych: *Napój miłosny*, *Córka pułku* i *Don Pasquale*; wskazano również wykorzystaną w pracy literaturę przedmiotu. W części poświęconej zakresowi badań, wybrane opery komiczne zostały scharakteryzowane w porządku chronologicznym, z zaznaczeniem języka libretta, umiejscowieniem w okresie twórczości G. Donizettiego i oszacowaniem znaczenia partii tenorowej. Na koniec sprecyzowano cele prowadzonych badań.

W rozdziale pierwszym omówione zostały etapy ewolucji opery komicznej w ośrodkach włoskich, a następnie we Francji. Jej początki przypadają na XVIII wiek i wiążą się z krzewieniem idei oświecenia wśród szerokich warstw społecznych. Założkiem włoskiej opery buffa stały się wstawki komediowe prezentowane w antraktach oper seria, które z czasem zaczęły się rozrastać i usamodzielniać. Obok najważniejszych ośrodków rozwoju włoskiej opery buffa wskazano tutaj pierwszych jej twórców i ich dzieła, poczynając od G.B. Pergolesiego i jego dwuaktowej opery *La serva padrona* (*Służąca panią*). W dalszej części przeanalizowano zmiany dokonujące się w strukturze literackiej oraz muzycznej włoskich oper buffa, a także w sposobach ujmowania postaci i ich grze aktorskiej. W podobny sposób nakreślono ewolucję francuskiej opery komicznej. Jej narodziny związane były z promowaniem wzorców muzyki włoskiej przez J-J. Rousseau, oświeceniowego filozofa, pedagoga i teoretyka muzyki, a zarazem autora pierwszej jednoaktowej opery komicznej pt. *Le devin du village* (*Wiejski wróżbita*), którą wzbogacił o elementy rodzimego wodewilu, popularnego wśród niższych sfer. Wspomniano ponadto, że muzyczne formy komediowe rozprzestrzeniały się wówczas również w Anglii i w krajach niemieckich. W ostatniej części tego rozdziału poruszone zostały interesujące wątki biograficzne związane z kształtowaniem się stylu kompozytorskiego Gaetana Donizettiego. Wyróżniono tu trzy najważniejsze etapy: pierwszy – związany z edukacją muzyczną pod kierunkiem niemieckiego kompozytora działającego we Włoszech, Johanna Simona Mayra, w którym pozostawał pod silnym wpływem mentora; drugi przypadł na okres pracy Donizettiego w Teatro di San Carlo w Neapolu, kiedy jego operowa twórczość komediowa ze względów komercyjnych nie wychodziła jeszcze poza ramy wyznaczone przez W.A. Mozarta i G. Rossiniego i trzeci, w którym jego dzieła zaczęły nabierać cech unikalnych i zdobywać popularność w teatrach europejskich. Ciekawym jest spostrzeżenie, że tematyka oper komicznych, skomponowanych przez Donizettiego w przeciągu całej kariery, nie stroniła od aktualnych problemów społecznych, a on sam rozpowszechniając w ten sposób idee równości, wolności, otwartości w życiu i miłości, przyczyniał się do burzenia tradycyjnego porządku.

Rozdział drugi poświęcony został analizie partii tenorowych w wybranych operach komicznych Donizettiego. Kompozytor powierzał tenorom *role buntowników, sprzeciwiających się sztywnym regułom myśli feudalnej, przywilejom klasowym, jednocześnie kreując postaci poszukujące prawdziwej miłości i wolności* (s. 33). W kolejnych podrozdziałach, odpowiadających działom ułożonym w porządku chronologicznym, najpierw zarysowano okoliczności powstania oper z podaniem daty i miejsca premiery, autora libretta i źródła jego literackiej inspiracji. W dalszej części zawarto charakterystykę bohatera kreowanego przez tenora i określono miejsce, jakie zajmował w fabule dzieła. Następnie przeprowadzono analizę literacką arii, zamieszczając jej tekst oryginalny wraz z tłumaczeniem na język polski i przedstawiając jej wpływ na przebieg akcji. Analiza muzyczna każdej z arii jest szczegółowa i zawiera omówienie struktury muzycznej w ujęciu tabelarycznym, w którym uwzględniono poszczególne części arii i odpowiadające im takty oraz następujące w nich zmiany metrum i tonacji, ujęte także w formie rozszerzonego opisu. Podobnie przeanalizowano partię wokalną, zwracając uwagę na jej powiązanie z akompaniamentem orkiestry, nastrój arii i zmiany emocjonalne, którym podlega bohater. Zamieszczone tu wskazówki wykonawcze obejmują właściwe rozłożenie akcentów logicznych, uwagi dotyczące artykulacji fonetycznej, wskazanie miejsc kulminacyjnych lub wymagających technicznie, co zilustrowano odpowiednimi przykładami nutowymi i propozycjami rozwiązań trudności. Znalazł się tu także opis możliwych do wykorzystania elementów gry aktorskiej.

W rozdziale trzecim przedstawiono ewolucję postaci oraz arii tenorowych w operach komicznych G. Donizettiego. Wskazano tu podobieństwa i różnice w pochodzeniu społecznym, cechach charakteru, kontekście sytuacyjnym bohaterów kreowanych przez tenora. Podobnie omówiono cechy stylistyczne arii tenorowych z oper powstałych w poszczególnych okresach twórczości G. Donizettiego.

Przedstawione rozważania dowodzą, że kompozytor należy do twórców genialnych, posiadających doskonałe wycucie dramaturgiczne oraz umiejętność odwzorowania charakterologicznego postaci i ich stanów emocjonalnych, a także pomysłowość w wykorzystywaniu najrozmaitszych środków muzycznych. Rozdział kończy historyczny zarys zmian w technice śpiewu tenorowego w operach komediowych od schyłku XVIII do poł. XIX wieku, kiedy to wskutek postulatów G. Rossiniego zaczęto odchodzić od zbędnej wirtuozerii, będącej spadkiem po kastratach, a rosnące wymagania interpretacyjne stawiane głosowi tenorowemu zaowocowały znacznym rozwojem techniki wokalne.

Rozdział czwarty zawiera opis przygotowań praktycznych poprzedzających nagranie wybranych arii. Zebrano tu cenne wskazówki przekazane przez prof. A. Stefanowicza w odniesieniu do elementów techniki belcanto, prawidłowej artykulacji fonetycznej, akcentowania oraz interpretacji emocjonalnej postaci, etc., które mogą okazać się pomocne dla przyszłych wykonawców tego repertuaru. Płyne z nich przekonanie o istotnym znaczeniu w rozwoju śpiewaka odpowiednio dobranych i wytrwale prowadzonych ćwiczeń oraz świadomość potrzeby utrzymywania uważności i samokontroli, określona w następujących słowach: *bezustanna refleksja i uczciwa ocena rezultatów ćwiczeń umożliwi stały i widoczny postęp* (s. 158). W tworzeniu kreacji artystycznej niezbędne jest także uzmysłowienie sobie, że *skupienie się wyłącznie na technice, wirtuozerii czy natężeniu dźwięku nie wystarczy, aby poruszyć i zdobyć uznanie publiczności. Podczas śpiewu należy wniknąć w wewnętrzne emocje i przeżycia bohaterów, zinterpretować ich nastrój, który jest wyrażony zarówno w tekście, jak i w muzyce, i trafnie wyrazić niuanse, które towarzyszą postaciom w danych scenach* (s. 158).

Rozprawa została oparta na publikacjach książkowych, artykułach internetowych i wydawnictwach ciągłych w języku chińskim, angielskim i włoskim oraz na doświadczeniach własnych Doktoranta z prezentacji koncertowych i scenicznych wybranych arii G. Donizettiego. Pracę wzbogacono obszernym aneksem nutowym zawierającym wyciągi fortepianowe oraz fragmenty partytur operowych dziewięciu nagranych arii.

Z obowiązku recenzenckiego pragnę jeszcze wspomnieć o niedoskonałościach dostrzeżonych podczas lektury, których jednak nie uznaję za poważne uchybienie. W rozprawie zastosowano nietypową numerację rozdziałów, traktując wstęp nie jako wprowadzenie, lecz oznaczając go cyfrą 1 (jako rozdział pierwszy). Zdarzają się też drobne literówki. Ponadto nie wszystkie przypisy zostały sporządzone precyzyjnie – nie wszędzie podano stronę publikacji, brakuje dat dostępu do materiałów internetowych lub powtarzany jest pełen opis bibliograficzny przy kolejnych odwołaniach do tej samej pozycji.

Konkluzja

Całość dzieła artystycznego przybliży partie tenorowe w operach komicznych G. Donizettiego reprezentatywne dla poszczególnych okresów jego twórczości kompozytorskiej, które pozwalają dostrzec ich różnice stylistyczne. Opis dzieła zawierający szczegółowe analizy literackie i muzyczne arii oraz charakterystyki psychologiczne bohaterów powierzonych głosowi tenorowemu, może stanowić wsparcie teoretyczne w przygotowaniu tego repertuaru, tym bardziej, że dopełniony został obszernym materiałem nutowym, w części rzadko wykonywanym i trudno dostępnym, a szereg zamieszczonych w nim spostrzeżeń dotyczących techniki wokalne i interpretacji, określa zakres pracy, której wymaga stworzenie pełnej i satysfakcjonującej kreacji artystycznej.

Doktorant posiada szeroką wiedzę teoretyczną w badanym obszarze i umiejętności potrzebne do prowadzenia samodzielnej działalności artystycznej. Jego praca stanowi cenny wkład w dziedzinie sztuki, dyscyplinie: sztuki muzyczne i posiada odpowiedni walor poznawczy i dydaktyczny. Pan mgr

Chong Bo Deng rozwiązał założone zagadnienie artystyczne i spełnił wymagania art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2023 r. poz. 742 z późn. zm.).

Stawiam wniosek o jej przyjęcie.

prof. dr hab. Jacek Greszta

